

נעימות

למה גער הכת"ס בגר"ח זוננפלד על התמדתו הרבה?
(מדור "נעם שיחה")

על איזה סוד כתב החיד"א שהוא "שוד" ושבר?
(מדור "נעם הלכה")

נעימות התורה ♦ נעימות העבודה ♦ נעימות המצוות

יד"ל ע"י קהל "עבודת הלב" פעיה"ק ירושלים תובב"א ♦ מאוצרות ומעיינות מורינו הגה"צ ר' יעקב מיזליש שליט"א רב דקהלתנו

נעם שיחה

נערך מתוך שיחות חיזוק והתעלות בעת רעוא דרעוין

לימוד התורה הק' בימי ספירת העומר

- ולתקן את נפשותינו ורוחותינו ונשמותינו מכל סיג ופגם, ולטהרנו ולקדשנו בקדושתך העליונה.

ענני הכבוד בכל חודש אייר

וכדי להבין ענין הצירוף של שלש מתנות אלו, למה הם נשפעים במיוחד בחודש זה, וכן האיך אפשר לזכות לשלשתן כאחד, נקדים בס"ד עוד מתנה נשגבה שזכינו בחודש הזה, והוא מה שמצינו כי כשיצאו בני ישראל ממצרים נתן להם הקב"ה שלש מתנות, א. מאכל מן שירד להם מן השמים. ב. בארה של מרים להשקות צמאונם. ג. ענני הכבוד, שהם עמוד הענן יומם לנחותם הדרך, ועמוד האש לילה להאיר להם הלילה (עיין הענין ט.). אך שונה הוא ענני הכבוד משאר מתנות הנ"ל, שבעוד שהמן התחיל לרדת להם רק מחצי השני של חודש אייר, כפי שיש כמה שיטות בזה אם בט"ו באייר, בט"ז אייר, או ב"ח אייר (עיין רש"י שמות טז, לה, ובקידושין לח. ד"ה חסר, ושו"ת חתם סופר י"ד סי' רל"ג), וכן הבאר התחיל להוציא להם מים רק ביום כ"ג אייר (סדר עולם רבה, פ"ק ה), אבל הענני הכבוד הביא הקב"ה להם מיד עם יציאתם ממצרים ומאו נשאר אצלם מתנה זו כל הזמן ללא הפסק, ויוצא שכל ימי חודש אייר היו בני ישראל מסובבים בענני הכבוד (עיין בני יששכר, חודש אייר אות א').

ענני הכבוד כל היום וכל הלילה

כמו כן היה הבדל גדול בין ענני הכבוד לשאר מתנות, כי בעוד שהמן ירד להם רק פעם אחת ביום, וכן הבאר הוציא להם מים רק כפי צרכם באותו יום ולא יותר, אבל ענני הכבוד היו אצלם כל היום וכל הלילה ללא הפסק, וכמו שנאמר (שמות יג, כב) לא ימיש עמוד הענן יומם ועמוד האש לילה מלפני העם (עיין חכמת שלמה, פ' חקת עמ' פ"ה). נמצא שכל החודש הזה ללא הפסק היו בני ישראל עטופים בענני הכבוד. ולכאורה למה נשתנה ענני הכבוד משאר מתנות הנ"ל, שמרגע יציאת מצרים לא ימושו מהם עמוד הענן ועמוד האש כל היום וכל הלילה.

השפעת אור התורה בענני הכבוד

אך מבואר בספרים הק', כי בעוד שהמן היה אמצעי להכשירם שיוכלו לקבל ולהשיג התורה הק', וכמאמר חז"ל (מדרש תנחומא פ' בשלה סי' ו) לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן, וכן הבאר היו מים טהורים וקדושים לקדשם לקבלת התורה (עיין בני יששכר שם), אך ענני הכבוד היו רומזים על אור התורה הק' עצמו, עמוד הענן היה רומז על תורה שבכתב, ועמוד האש היה רומז על תורה שבעל פה, ולכן נאמר בהם (שמות יג, כב) לא ימיש עמוד הענן יומם ועמוד האש לילה, כי זהו רמז על לימוד התורה הק' שצריכים להתמיד ולהגות בה תמיד, כמו שנאמר (יהושע א, ח) לא ימיש ספר התורה הזה מפיו והגית בו יומם ולילה (מגלה צפונות לבעל מדרש תלפיות פ' בשלה, ואור החכמה פ' בשלה ד"ה וה הולך).

מלך שמדליק את הפנס לבנו

ובביאור יותר, הנה מצינו הפלגה גדולה בגודל הקירבה שזכו ישראל מהשי"ת בענני כבוד, כדאיתא במדרש (ילקוט שמעוני רמז קכ"ח) שהקיסר אנטוניוס כשהיה הולך בדרך חשיכה יחד עם בניו, היה נוטל את הפנס ומאיר לפניהם הדרך, והיו גדולי מלכותו אומרים לו אנו

שלשה ענינים מיוחדים שאירעו בימי הספירה

הנה מצינו שלשה דברים גדולים ונשגבים שנעשו לאבותינו בימי קדם בחודש אייר, אשר השפעתם וסגולתם חוזר וניעור אלינו בכל שנה ושנה בחודש זה, וכדברי החסיד יעב"ץ הנ"ל ש"הרושם אשר קיבלו נפשותינו אז, יתנוצץ בנו עתה", ואלו הן:

א. מלחמת עמלק

א. מלחמת עמלק. הנה בתורה הק' מצינו אחרי פרשת קריעת ים סוף, כשהיו ברפידים בדרך לקבלת התורה, בא אליהם עמלק להלחם עמהם ולקררם מעבודת השי"ת, ואז היה מלחמה גדולה לה' בעמלק, ובספר סדר עולם רבה (פ"ק ה) כתב כי זה היה בחודש אייר, ובלבוש (א"ח סי' תרפ"ה סע' ב) כתב שמטעם זה היה מן הראוי לקבוע קריאת פרשת זכור בחודש אייר בזמן מלחמת עמלק עי"ש. ובספר צבי לצדיק (אייר מאמר א) מציין כי כל המלחמה נגד עמלק, מתחילתה ועד סופה, הכל היה בתוך חודש אייר בלבד. ובשפת אמת (פ' זכור תר"ח, ופ"ד תר"ט) כתב כי בכל שנה כשמגיע חודש אייר זמן מחיית עמלק, נתעורר הדבר שוב, שמסוגל כל אחד להלחם עם עמלק ולנצחו.

ב. החזרת שכחת התורה בימי הספירה

ב. החזרת התורה שנשכח בימי אבלו של משה. איתא בגמ' (תמורה טו.) כי אחרי פטירתו של משה רבינו ע"ה, נשתכחו מישראל אלף ושבע מאות הלכות, ובא עתניאל בן קנז והחזירן בכח פלפולו. ועל פי חשבון יוצא שדבר זה אירע בימי ספירת העומר, כפי שכתב הרה"ק ר' יחזקאל מדעעש ז"ע בעל מראה יחזקאל באגרת קדשו הידועה אשר בה מבאר יסודות החסידות ודרכי הצדיקים הק' שהסתופף בצילם, [וכפי המקובל היה הרה"ק בעל דברי חיים מצאנז ז"ע קורא אגרת קודש זו בזמנות שלישי], והוסיף על זה המראה יחזקאל, שמטעם זה הזמן גרמא בכל שנה ושנה בימים אלו להרבות בעמל ויגיעת התורה הק', כי זהו הזמן המסוגל להצליח בעמל התורה (הובא בשרת מראה יחזקאל סי' ק"ד). וכן כתב החתם סופר ז"ע (הפטורה ל' במדבר) שימים אלו מסוגלים לזכות לאור התורה, וכלשון קדשו: וימי הספירה המה ימים קדושים ומסוגלים לזכות לאור התורה עד עצרת, כמו שיישראל זכו בשעת יציאתן ממצרים עד עצרת לאור התורה עכ"ל. וכן כתב בספר מאור ושמש (פ' קדושים) וז"ל: ונתכשרו חדשים אלו להשיג דעת התורה יותר מבשאר חדשים עכ"ל. ואכן מבואר בכמה ספרים הק' (מהר"ל בתיבות עולם נתיב התורה פרק י"ב, ופ"ד צדיק חודש אייר אות א') כי לכן נקרא חודש אייר בשם זיו (מלכים א' ג, א), על שם זיו אור התורה המתגלה בחודש זה.

ג. בנין בית המקדש בחודש אייר

ג. בנין בית המקדש. ביהמ"ק הראשון אשר בנה שלמה המלך ע"ה, היה בחודש אייר, כמו שכתוב (מלכים א' ג, א) בחודש זיו הוא החודש השני למלך שלמה על ישראל, ויבן הבית לה'. ובספר מעשה רוקח על משניות (ריש פסחים) כתב כי גם ביהמ"ק השלישי שעתיד ליבנות במהרה בימינו, יתחנך בימי ספירת העומר. ואכן בימים אלו הוא עת רצון לכל אחד לבנות בית המקדש בלבנו, בבחי' ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם (שמות כה, ח) - בתוך כל אחד ואחד (אלשיך הק', שם), ולזכות לקדושה של מעלה, וכמו שאומרים בספירת העומר

ניטול את הפנס ונאיר לפני בניך הדרך, והוא אמר להם לא אלא אני אטול את הפנס להאיר לפני בני, כדי להודיע לכם חיבתך של בני, שתהיו נוהגים עמכם בכבוד, ומסיים המדרש שכן עשה הקב"ה לישראל בצאתם ממצרים, הוא עצמו האיר להם את הדרך בעניי כבוד, כמו שנאמר (שמות יג, כא) וה' הולך לפניכם יומם בעמוד ענן לנחותם הדרך, ולילה בעמוד אש להאיר להם וגו', ובכך הודיע הקב"ה לפני כל האומות את גדול חיבתם של ישראל בעיניו, כדי שיהיו נוהגין עמכם בכבוד הראוי.

דברי אונקלוס הגר לחיילים הרומאים

וכן מסופר בגמ' (ע"ז יא.) אודות אונקלוס הגר, בעל תרגום אונקלוס, שהיה בן אחותו של טיטוס הרשע, אחרי שנתגייר ומלך רומי שלח אליו חיילים רומאים להחזירו אליו, אמר להם אונקלוס, מנהג העולם הוא שפקיד ההולך עם שר בדרך, הפקיד מאיר את הדרך לפני השר כי השר גדול וחשוב ממנו, וכן שר ההולך בדרך עם מושל המדינה, השר מאיר את הדרך לפני המושל, ומושל המדינה ההולך עם המלך עצמו, המושל מאיר את הדרך לפני המלך, אבל השמעתם שהמלך עצמו ילך לפני אנשים פשוטים והוא יאיר להם את הדרך? ענו לו החיילים "לא", אז אמר להם אונקלוס, והרי הקב"ה - מלך העולם, אחז בעצמו את האבוקה והלך לפני בני ישראל להאיר להם את הדרך, כמו שנאמר (שמות יג, כא) וה' הולך לפניכם יומם בעמוד ענן לנחותם הדרך ולילה בעמוד אש להאיר להם וגו', וכי יש בעולם אומה חגיבה כזו לפני השלי"ת כמו בני ישראל? כשמוע החיילים את דבריו נתגירו כולם ונשארו אצלו.

להגיע עם אור התורה הק' עד לגנזי מרומים

אמנם מבואר בספ"ק (עיין אור התורה [להדק"ר שלום האומים ז"ע], פ' שלח על המ"ז) כי פנס זה שהאיר להם הקב"ה ברוב חיבתו אליהם, לא היה רק אור גשמי גרידא המאיר להם את הדרך במדבר, אלא זה היה אור קדוש ומקודש מאוד, אור המתוק והנחמד והחשוק של אור התורה הק', ושל חכמה דעת ושכל להבין את התורה הק' הנקרא "אור", כמו שכתוב (משלי ו, כג) ותורה אור, זה האור הנערב והנכסף אשר הקב"ה ברוב חיבתו אליהם האיר להם לישראל בתוך הענן, אשר באור זה יכלו בני ישראל להגיע עד לרום המדרגות העליונות, וכמו שכתב הרמ"ל בספרו דרך ה' (ויש הספר) וז"ל: התורה הנה קודש ה' אשר לה מציאות גבוהה בגבהי מרומים, וכאשר יעסוק בה האדם למטה, אור הוא אשר תאיר בנשמתו להגיע אותו על גני מרומים, גני הבורא ית"ש עכ"ל. כל זה נתן להם לרוב חיבתו אליהם, וכמאמר חז"ל (אבות ג, יד) חביבין ישראל שניתן להם כלי חמדה וכו'. זהו אור על חביבותם בעיני ה' שהאיר להם באור התורה.

אור התורה שורף ומכלה את עמלק

ואור גדול זה של תורה הק' נתן להם את הכח והיכולת להלחם עם עמלק ולנצחו כליל, כמו שכתב השפת אמת (תצוה תרנ"ה) כי על ידי אור התורה שורפים ומכלים את עמלק, ומתקיים הפסוק (עובדיה יא, ה) והיה בית יעקב אש וגו', ובית יוסף להבה ובית עשו לקש, כי עמלק זרעו של עשו נשרף ונאמחה בכח אור התורה הק' של יעקב זרעו, וכמו שפירשו בספרים הק' את הפסוק (שמות יג, יג) ויחלוש ירושע את עמלק ואת עמו לפי חרב, שעל ידי החרב שבה דהיינו לימוד התורה הק' שהוא חרב פיפיות, בנה ביטולו את חתו של עמלק (צפנת פענח פ' יתרו ד"ה יעש, רס"י לילה את כ"ד, אמרי יהודה פ' בשלח, באר משה שופטים על קד"ז). כי כח הראשית חכמה של לימוד התורה, שובר את הראשית גוים עמלק (ארון עדות, פ' יתרו ד"ה וישמע ב').

כיון שרפו ידיהם מן התורה - מיד ויבא עמלק

ולכן עה"פ (שמות יז, ח) ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידיים, דרשו חז"ל (מכילתא) כיון שרפו ידיהם מדברי תורה, מיד בא עליהם עמלק, והיינו היות שאור התורה היא השורף את עמלק, לכן לא היה עמלק יכול להלחם עם ישראל כל זמן שעסקו בתורה, אך ברגע שלא עסקו ישראל בתורה הק', ולא היה להם האור הגדול השורף את עמלק, מיד ויבא עמלק. ולכן אמרו חז"ל (מדרש תנחומא כי תצא אות ל', פרקי דר"א פרק מ"ט, ותרנוס יונתן שמות יז-ח) כי עמלק היה לו שליטה רק על האנשים הנחשלים אשר הנהיגו עליו אתם, כי לפי שנתבאר לעיל שהענן האיר להם את אור התורה, א"כ היה לו שליטה רק על מי שהענן פלטו, ולא על מי שהיה תחת צל הענן ודבוק באור התורה הק'.

כל קדושת ביהמ"ק והנבואה - בכח אור התורה הק'

זהו י"ל גם הענין שבנה שלמה המלך ע"ה את ביהמ"ק בחודש אייר, בהיות שזרו החודש אשר הקב"ה האיר לבני ישראל את אור התורה במדה גדושה, והיות שכל כח וקדושת ביהמ"ק והשראת השכינה הק' ושפע הנבואה אשר מילאו את ביהמ"ק, כל זה היה מושפע על ידי אור התורה שהאיר בביהמ"ק בארון ובמנורה (מלבי"ם תורה אור ר"פ בהעלותך, והעמק דבר שמות כו, כ), אשר לכן נקרא "ארון" מלשון אור נ', התגלות אור התורה, והתגלות אור חמשים שערי בינה שבתורה הק' (בעלי התוס' עה"ת שמות כה-י, פלה הרימון שמ"צ עם רכ"ג, הו"ע קדוש פ' בהעלותך ד"ה קרא), לכן דייקא בחודש אייר הוא הזמן שמצא שלמה לנכון לבנות ביהמ"ק ולהמשיך למטה את אור התורה הק' והשפעת קדושתו.

אור תורה מבטל שכחת עמלק

וממילא יובן מאוד למה עתניאל בן קנז זכה וקרא את כל הנשכחות

מתורה הק' מימי אבלו של משה, בהיות שאור התורה מאיר ביותר בימים אלו לאלו העמלים בה, כפי שהבאנו לעיל מהחתם סופר ז"ע, לכן ע"י שעמל בתורה הק' בימים אלו זכה להצליח ולהשיג את התורה הק' ולחזר שוב את כל הנשכח ממנו, וכן דחה את כל כח השכחה הבא מעמלק שהוא יסוד ושרש השכחה כדאינא בספרים הק' (אוצרות רמח"ל סוף פ' תצא, תשואת חן סוף פ' יתרו, ארון עדות ליקוטים ד"ה תמחה, אור תורה על מעלות התורה ליקוטים עמ' רס"ט), וממילא בטלה כל השכחה של ההלכות שנשכחו בימי אבלו של משה רבינו.

אור התורה המאיר לנו בימים אלו

והיוצא לנו מכל זה, היות שבכל שנה ושנה בימים אלו ימי הספירה הק', חוזר ונתעורר אלינו כח השפעת ענני הכבוד, והקב"ה מאיר לנו באהבתו אלינו את אור התורה הק' ביותר שאת, לכן מובן ביותר למה הזמן מסוגל מאוד להשקיע בלימוד התורה הק', ולהתעלות בהשגת התורה הק', כי הכל נמשך מזוי אור התורה המתגלה עתה בעולם, ולכן בכח זה יוכל כל אחד גם למחות את כל שמץ והשפעת עמלק אשר בלבו, ואדרבה לבנות את ביהמ"ק בלבו בכח אור קדושת התורה הק'.

סיפור נורא מהגאון ר' יוסף חיים זוננפעלד ז"ע בימי הספירה

ועפ"ז נבין ביותר את המעשה הנורא שאירע בימי הספירה עם הגאון ר' יוסף חיים זוננפעלד ז"ע רבה של ירושלים עה"ק, היה זה בשנות חברותו בעת למדו בישיבת פרעשבורג המעטירה אצל רבו מרן הכתב סופר ז"ע, ולמד אז בחברותא עם חבריו הגאון בעל ערוגת הבושם ז"ע, כשהגיע תחילת זמן החורף החליטו שניהם ביחד ללמוד בחברותא בכל יום ברציפות שמונה שעות ליום! ואכן התמידו בקבלתם יום אחר יום, שבוע אחר שבוע, וחודש אחר חודש, עד שהצליחו להשלים רצונם וקבלתם עד סוף זמן החורף, אך מרוב עמל ויגיעה ומיעוט שינה נחלשו כוחותיהם מאוד וכמעט התמוטטו מרוב חולשה, ואילו הגר"ח זוננפעלד כבר התחיל לירוק דם מפיו מרוב חולשה, אז נודע הדבר לרבים הכתב סופר ז"ע שחשש מאוד לחייהם, וציוה להם לפנות מיד לרופא מסוים שהוא מומחה גדול לעניינים אלו, והוא ידריכם היטב האיך לחזור לכוחותיהם, והזהירם שכל אשר יאמר להם הרופא יעשו ללא מחסור, כי בנפשם הדבר.

אכן הלכו לאותו רופא אשר נבהל לראות אנשים בצורה נוראה שכזו, כאילו באו מעולם האמת, ואמר להם שבאם רוצים להישאר בחיים יש להם רק עצה אחת, לקחת מנוחה של שמונה שבועות אשר יסעו למקום נופש, ושם יאכלו וישתו וישנו כראוי, אך יהיה להם להתעמק בלימודים קשים אשר נדרש להם התאמצות ויגיעה יתירה, כי עתה הם צריכים רק מנוחת הנפש ושלוות הנפש, ואחרי שמונה שבועות אם יהיה שינוי לטובה בבריאותם יוכלו להמשיך לאט לאט לשגרת החיים, אך לא יותר מכפי שיעור כוחותם. הם קבלו את דבריו והבטיחו לרבים שיקיימו את הדברים בגאמנות.

הגיע תחילת זמן הקיץ, וישבו שני תלמידים אלו לטכס עצה מה לעשות אודות הוראת הרופא, נכון שהם צריכים לשמוע בקול הרופא משום ונשמרתם מאוד לנפשותיכם, אמנם הרי זה עתה מתחילים ימי הספירה הק', הימים הנשגבים והמסוגלים מאוד ללימוד התורה הק', ימים אשר כל השנה תלוי ועומד בעבודת האדם בימים אלו, והאיך יתכן שדוקא בימים קדושים ומסוגלים וגורליים אלו לא יעסקו בתורה כראוי, הרי זה זיוק להם הרבה יותר מאשר כל התאמצות שיעשו בלימודם, ועל כן החליטו פה אחד לעשות פשרה ולקיים את דברי הרופא אבל רק אחרי שבועות, וביתניים יעסקו בתורה הק' בעמל וביגיעה ובהתמדה רבה כראוי וכיאות לעבודת ימים אלו, ואכן מיד ישבו והמשיכו בלימודם ברציפות שונה עשר שעות ליום, וכמו שעשו בחורף.

הדבר הגיע עד מהרה לאוזני רבם הכתב סופר, שתמה על התנהגותם המסוכנת אחרי שהבטיחו לו שיקחו מנוחה למשך שמונה שבועות, וקרא להם ושאל אותם למה אינם עושים כהוראת הרופא וכפי שהבטיחו לו, הרי זה ממש פיקוח נפש, התנצלו התלמידים בפני רבם שפשוט לא היו מסוגלים לקיים דברי הרופא דוקא בימים אלו אשר כל השנה תלוי בהם, כי לפי דעתם והערכתם הביטול תורה בימים אלו ישפיע לרעה על בריאותם הרבה יותר מאשר זיוק להם המאמץ והעמל ביגיעת התורה בימים אלו, ולכן החליטו לדחות את תקופת הנופש וההחלמה עד לאחר שבועות, כשמוע זאת רבם הסכים גם הוא להחלטתם, שיימים נפלאים ונשגבים אלו חבל לבזבז בעניינים אחרים ויש לנצלם היטב רק ללימוד התורה, אך התנה עמם תנאי בדבר, שיכולים ללמוד בהתמדה רבה מאוד רק באם יבטיחו לו שלא יפחתו מלישון לפחות חמש שעות בלילה, ואכן הבטיחו לו על כך וכן עשו, וב"ה שהדבר לא הזיק להם כלל, ושניהם האריכו ימים מאוד בעו ובגבורה, ופיארו את כלל ישראל בתורתם וקדושתם לאורך ימים ושנים מתוך בריאות שלימה.

להשקיע היטב בהתמדה בימים אלו

והנה מובן מאליו שמעשים מופלגים כאלו לא שייך לבני דורנו כלל, אשר נחלשו הדורות וכוחות הגוף והנפש, ולא מסוגלים לסינופים כאלו, אבל היסוד שיש לנו ללמוד מזה הוא כמה שיש להשקיע ולנצל את תקופת ימי הספירה לעמל ויגיעת התורה הק', כי המה ימים מסוגלים מאוד לזכות לאור התורה הק' הרבה יותר מבשאר זמנים, ועל ידי זה נזכה בס"ד להתעלות מאוד בהצלחת התורה הק' ובהשגת התורה הק', וזה גם ישפיע על כל שאר ימות השנה התלויים בימים אלו, להתעלות בעוה"שית בתורה ועבודת ה' כאוות נפשו הטובה.

נועים ההלכה

פניני הלכה ומונה שיעורי מורינו הגה"צ שליט"א

בענין עמידה בעת ברכת המצות

מקור לחיוב הברכות בעמידה - מתלמוד ירושלמי

והנה בנוסף לגזירה שוה זו של "לכם" הנלמד מספירת העומר שהמצוות הג' צריכים להיות בעמידה, מציינו גם מקור ש"ברכת" המצוות צריכים להיות בעמידה, והוא מה שכתב בארחת חיים [לרבינו אהרן הכהן מלוגיל] (הל' ציצית אות כ"ז) בשם הירושלמי, שכתב כי "כל הברכות מעומד", וכן הביאו עוד הרבה ראשונים דברי הירושלמי הג' דכל הברכות בעמידה.

ולמרות שלכאורה אין קשר בין חיוב המצוה בעמידה לחיוב הברכה בעמידה, אך האחרונים כן הושוו שניהם לדין אחד כפי שנראה לקמן, וביאור הדבר כתב בשו"ת להורות נתן (הל' י"ב סי' א) כי בכל מקום שיש חיוב לעמוד בעת המצוה, יש גם חיוב לעמוד בעת ברכת המצוה, כדי שלא יהיה שום הפסק בין הברכה למצוה, אפילו הפסק כל שהוא של קימה ממקומו, כי גם זה לכתחילה אסור לעשות, עיי"ש באריכות.

ועכ"פ יוצא מזה כי יש לנו ב' לימודים לחיוב עמידה, א' מגזירה שוה הג' בספירת העומר לכמה מצוות, וב' מהירושלמי לגבי ברכת המצות בכלליות.

האם פסקינן כהירושלמי בזה

והכתב על זה הב"ח (א"ח סי' ה אות ב) דאין להקשות לפי זה גזירה שוה למה לי, הלא בלאו הכי גרסינן בירושלמי דכל הברכות בעמידה [וכל' דכיון שמתחייב לעמוד בעת הברכה, ממילא נשמע דמתחייב לעמוד בעת המצוה], כי דברי הירושלמי נאמרו רק על ברכות "המצוות" ולא על ברכות "הנהנין", והיות שעטיפת ציצית הוא בכלל ברכת הנהנין כי יש בה הנאה, לכך בעינן הך גזירה שוה. ועדיין קשה למה לי גזירה שוה זו בלולב ושופר, הלא הם ודאי רק ברכות המצוות, וי"ל דכיון שדברי הירושלמי הג' לא נזכר בתלמוד שלנו, לכך לא נקטינן כלל זה, ורק מה שילפינן מגזירה שוה דלכם בעינן מעומד עכ"ד, והעלה דבריו בצ"ע.

מיהו בלבוס (א"ח סי' ה אות ב) נראה דכן נקט כדברי הירושלמי, כי כתב לענין עיטוף בטלית שצריך להיות בעמידה, משום דילפינן לכם לכם מספירת העומר וכו', וסיים את דבריו: ולמדו מאן דהוא הדין "כל ברכת המצוות יהיו מעומד" עכ"ל. הרי דנקט גם כדברי הירושלמי שכל ברכות המצוות בעמידה, ולא רק שש מצוות אלו הנלמדים מגזירה שוה.

ובשו"ת דרכי נועם (סי' ג) תמה עליו, שהרי דאי שתלמוד ירושלמי פליג בזה על התלמוד בבלי, כי בתלמוד בבלי מובא טעם חיוב עמידה במצוות אלו משום גזירה שוה דלכם לכם, ואילו לפי הירושלמי לא צריכים לכל זה כי גם בלאו הכי כל ברכות המצוות הן בעמידה. ורוצה ליישב, דבאמת לא פליגי הבבלי וירושלמי בזה, אלא הבבלי מיירי על עצם המצוות, והיינו שצריכים לעמוד בעת קיום עצם המצוה, וזה ילפינן מגזירה שוה, ובירושלמי הוסיף על מצוות אלו שגם בעת אמירת "הברכות" לפני קיום המצוה צריך לעמוד, כי אינו נכון לעמוד בעת המצוה ולישב בעת הברכה, מפני כבוד הזכרת שם ומלכות שיש בברכה, אבל ודאי שלענין שאר מצוות גם הירושלמי מודה שאין צריכים לעמוד בעת הברכה עכ"ד.

אך מרן החיד"א ז"ע בספרו ברכי יוסף (א"ח סי' ה) בראותו דברי הדרכי נועם אלו, הרבה לתמוה עליו, האיך כתב שתלמוד בבלי ס"ל גזירה שוה זו דלכם לכם, הלא דרשה זו לא מוזכרת כלל בתלמוד בבלי, אלא מקורה בדברי הראשונים או הפסיקתא כפי שהזכרנו לעיל, וממילא קושייתו על הלבוס מעיקרא ליתא.

היכן המקור בירושלמי?

והנה גם על מה שהביאו הראשונים בשם הירושלמי דכל הברכות בעמידה, תמה בשו"ת בית דוד (סי' י"א) בשם החכם הקדמון רבינו מנחם די לונזאנו ז"ע, הרי לא מציינו כדברים האלו בכל תלמוד ירושלמי. אך החיד"א (שם) השיב עליו שאינו יודע מה מקום להשיג ולהקשות, וכי הארחת חיים והכלבו בדין מלבם ותלו בירושלמי ה"ז? וכנראה שהיתה להם גירסא אחרת שאין לנו.

אכן בספרו כתר שם טוב [גאנין] (עמ' ל"ג) רוצה ליישב דעת כל הני גדולים אשר הביאו הדברים בשם הירושלמי, לפי מה שכתב בשו"ת מהר"ן חיות (סי' ב) שהקדמונים היו גרילים לכנות כל המדרשים והפסקאות ו"למדנו" שנתחברו בארץ ישראל בכינוי "ירושלמי", ולא דקדקו בלשונם, כדוגמת מה שהביא בתוס' (ה"ה טז: טז: ב"ה די לרעב) בשם ירושלמי שהשטן נבהל בחשבו שהגיע סוף הגאולה כשישחטו השטן, ודבר זה לא נזכר בירושלמי, וכן הוא בדבר הזה שיתכן שלא נזכר הדבר בירושלמי אך בשאר מדרשים שנתחברו בארץ ישראל כן נזכר.

מקור מהחיוב לעמוד באיש"ר ושאר דבר שבקדושה

אמנם עם כל זה מציינו כמה אחרונים שכן טרדו ומצאו מקורות מפורשים לדברים אלו בירושלמי, אחד מהם הביאו הארחת חיים (הל' ציצית סי' כ"ז) והכלבו (סי' כ"ב) והאשכול (ח"א סי' כ"ג) ובשו"ת רמ"ע מפאנו (סי' צ"א) ובמטה משה (סי' ע"ז) ובעוד ראשונים ואחרונים, מהא דדרשו על הפסוק, כשאחד בא לעגלון מלך מואב ואמר לו (שופטים ג, ב) דבר אלקים לי אלקי המלך,

ויקם מעל הכסא. כלומר שעגלון קם מעל כסא מלכותו לכבודו של הקב"ה, ואמרו על זה בירושלמי: מאן אמר רבי אלעזר, כד עני איש יהא שמייה רבה וכל דבר קדושה בעי למיקם על רגלוהי, [כשעונה איש אמן יהא שמייה רבה, וכל דבר שבקדושה, צריך לעמוד על רגליו]. הרי שצריכים לעמוד בכל דבר שבקדושה, והוא הדין בברכות המצוות. ויש לציין כי גם דברי ירושלמי אלו לא נודע מקומו, ומסתמא היתה להם גירסא זו ונאבדה במשך השנים.

ערעור מהאריז"ל על ירושלמי זה

מיהו בספר פרי עץ חיים (שער הקדישים פ"ג) כתב וז"ל: בענין הקימה בקדיש היה אומר מורי [האריז"ל] כפי מה שנראה מהירושלמי שצריך לקום לעניית אמן יהא שמייה רבא, טעות הוא כי אינו מהירושלמי רק הגה"ה מחכם אחד, והכניסוהו בתוך הירושלמי וכו' עכ"ל.

ומרן החיד"א ז"ע בספרו שיורי ברכה (סי' ג' אות א) כתב וז"ל: מצאתי הגהה כתי' להרב אחד ז"ל, שכתב וז"ל, בדרכי משה כתב משם הגהות מרדכי מהירושלמי דפרק תפילת השחר, כד ענו אמן יהא שמייה רבה וכל דבר שבקדושה, בעי למיקם ארגלוהי ע"כ, וכן ראינו נוהגים בכל תפוצות ישראל, והדשים מקרוב באו נהגו שלא לעמוד לברכו ואומרים דיש להם טעם בזה עפי' הסוד, וקרינא אנפשיא בסודם אל תבא נפשי, ואולי ה"סוד" הוא "שוד" ושבר ומעיד אני עלי שמים וארץ, שימים רבים אחר שכתבתי דברים אלו, מצאתי בהיסח הדעת בתשובות הרמ"ע [מפאנו] (סי' צ"א) דס"ל על פי הירושלמי הנוכר דאפילו בשעה שאומרים העולים לקרות בתורה ברכו את ה' המבורך חייבים השומעים אותו לעמוד על רגליהם, וכתב על אותן שאינן עומדים, "הא-ל הטוב יכפר בעדכם", וידוע הוא שהוא ז"ל היה מקובל אלקי ואמיתי דדורו של מהר"י קרא וגאוננו עולם וכל מקובלי הדור הזה החכמים בעיניהם וקבלתם מפי ספרים ולא מפי סופרים, אינם לפינוי אף כקליפת השום עכ"ד אותו רב.

והנה גם על זה החיד"א ז"ע, שאינו יודע למה הרב הנוכר מרעיש כל כך על אותם שאינם עומדים לקדיש, הלא גם האריז"ל לא הקפיד לעמוד בקדיש, וגם עצם המקור לעמוד אשר הביא משו"ת רמ"ע מפאנו בשם הירושלמי, הלא כתב הרמ"ק ר' חיים ויטאל ז"ע תלמידו המובהק של האריז"ל, שאין זה מירושלמי אלא הגהות חכם אחד, והמדפיסים הכניסוהו אח"כ לתוך הירושלמי, וכן כתב גם הרמ"ק מהר"ם פאפירוש ז"ע בשם האריז"ל, ואין ספק דאילו ידע הרמ"ע מפאנו ז"ע את דברים אלו של האריז"ל, היה עונה עליהם אמן בכל כוחו.

אך בשדי חמד (קונטרס הכללים, פאת השדה, מערכת ב' סי' כ"ט) כתב על דברי החיד"א האלו, דאף שלפי האריז"ל אין דבר זה מהירושלמי, אך כיון דחזינו שהרבה גדולי הפוסקים כן ס"ל שצריכים לעמוד, וכן פסק הרמ"א להלכה (א"ח סי' ג' אות א), טוב לחוש לדבריהם ולעמוד בעת קדיש, ובפרט שהאריז"ל לא ס"ל שאסור לעמוד אלא שאין צריך לעמוד [עיין משנה ברורה (שם סי' ה) שהביא שיטת האריז"ל בזה], וא"כ למה לא נחמיר כשיטת הפוסקים ולעמוד עכ"ד, ועיין שם בהמשך דבריו שהוא גם מעיד על עצמו שכך נוהג הוא לעמוד לעניית קדיש, למרות שראה חכמים ורבנים גדולים וצדיקים שישבו וכו' עיי"ש.

אם נכון להיות מוהל וסנדק ביחד, כי לא יוכל לברך מעומד

ובענין זה של חיוב לברך ברכת המצוות מעומד, יש להביא מה שכתב הפרי מגדים (א"ח סי' תקפ"ה במשבו"ז סק"א) דאין להיות מוהל וסנדק ביחד, כיון שצריכים לעמוד בברכת המצוות, ואם יהיה סנדק לא יוכל לעמוד. ובספר בן שלמה (י"ד סי' א אות ו) כתב בחריפות נגד אלו הנוהגים כן, כי תפקיד המוהל לעמוד בשביל הברכה ותפקיד הסנדק לשבת והוי תרת"י דסתרי. וע"ע בשו"ת מהר"ם שיק (א"ח סי' ס"ד) אי יש בזה משום אין עושין מצוות חבילות חבילות.

ואכן בשו"ת מנחת אלעזר (ה"א סי' ס"ה) נשאל דלפי דברי הפרי מגדים אלו יש לתמוה על העולם שלא מחמירין כן, ובפרט דמציינו אצל קדושי עליון גדולי עולם ז"ע כמו הגאון ר' עקיבא איגו ז"ע, ועוד, שהיו מהדרין להיות מוהל וסנדק כאחד, [וידוע שגם המנחת אלעזר עצמו היה עושה כן], והשיב כי כל המקור לעמוד בעת קיום המצוה ילפינן מגזירה שוה מספירת העומר, והרי דרשה זו לא מציינו בשום מקום בש"ס אלא אסמכתא הוא מרבותינו הקדמונים, וכיון שמומן חתימת התלמוד אין ללמוד עוד גזירה שוה ודרש או לימוד בקרא בתורת חיוב, אלא בדרך רמז וסמך, ולא נקרא אפילו איסור זרבנו, לכן גם זה אינו אלא מצד הומוא ולא מעיקרא דדינא, וא"כ במקום שרוצה המוהל לזכות במצוות סנדקאות, אינ"פ שבעלמא יש לעמוד בעת הברכה, אך כאן שיש מצות סנדקאות, אין לחוש לזה ומותר לברך במישוב.

ובספר ברית אבות (הספר נקרא גם "שרביט הזהב החדש") (סי' ה אות ה"ה) הביא שהגאון מהר"ם מברעזאן זצ"ל כתב אליו במכתב ליישב מנהג העולם מטענת הפמ"ל, כי כל הענין שלא ליישב בעת ברכת המצוות היינו רק כשרוצה ליישב בסתמא, שאין זה כבודו של מקום שישב האדם בעת שמברך אותו, אבל אם זה מחמת קיום מצוה אחרת כגון הכא שעושה כן בשביל סנדקאות, לא שייך כל זה ומותר עיי"ש.

נועים שבת

איצר המנוצר מבאר רבוה"ק בגודל מעלת שבת קודש זו

מכרזו עליו ואומר וסר עוונך וחסאתך תכופר, ולא עוד אלא שלא ימותו בניו בימיו, ועליו כתוב יראה זרע יאריך ימים.] זוהר הק' פרשת אחרי דף נז:

טוב לו מאוד

ישתדל לבכות בקריאת ספר תורה בפרשת אחרי, ולהצטער על מיתת נדב ואביהוא, וטוב לו מאד, כמ"ש בזוהר. מורה באצבע להרחי"א, סימן ט', אות פב

נתמלא כל היריעה של הספר תורה בדמע

רבי יוסף לוצאטו היה קורא בתורה בימים נוראים לפני רבינו החתם סופר, וביום הכיפורים כשקרא בפרשת אחרי מות נתמלא בדמע כל היריעה על אבדהו דצדיקיא כדאיתא בזוה"ק. תורת יחיאל (להגרעי' שלזינגר זצ"ל) בהקדמה

שורש השפעת פרנסה בריוח

אנו קורין בפרשה של יוה"כ"פ להמשיך עלינו את השורש של כל קדושת הצימצום, שיהיה נשפע עלינו כל מיני השפעות דנפקין משורש קדושה זו, אשר משם חפר אוכל על כל ימות השנה בפרנסה בריוח על כל ישראל אכ"ר. אמרי אמת (לנבלין), פ' אחרי

בקריאת פרשת מיתת בני אהרן מעוררים כוחו של אליהו שיבא ויבשר לנו הגאולה

ואפשר לומר על פי מה דאיתא בזוהר הק' דנשמת נדב ואביהוא איתעברו ביה בפנחס אחר שהרג לזמרי, ועל דא כתיב פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן, פנחס בן אלעזר מיביעיא ליה, אלא שהיה בן אלעזר ובן אהרן ע"י נשמת נדב ואביהוא שנתעברו בו, ואמרו רז"ל פנחס זה אליהו, ואיתא בתרגום יונתן בן עוזיאל עה"פ הנני נתן לו את בריתי שלום, וז"ל: האנא גזר ליה ית קימי שלום ואעבדיניה מלאך קיים ויחי לעלמא למבשרא גאולתא בסוף יומיא, עכ"פ מבואר דנדב ואביהוא הם מזומנים להיות מבשרי הגאולה לעתיד לבא וכו'. ואפשר דמטעם זה קורין ביוה"כ"פ ענין מיתת נדב ואביהוא, כדי לעורר כוחו של אליהו שהוא נשמת נדב ואביהוא וכו'. דברי יואל, ליל יום כיפור, עמ' שנט'

סגולת קריאת פרשה זו להתגבר על יצר

שיש בני אדם שטבעם מחוממים וקשה עליהם לפרוש מעריות, והסגולה לקרות פ' קדושים וללמוד אותה עם כל שרשי המצוות, ויקבל עליו לקיימם באמת. וסוד הדבר שיש בה ששים מצוות, והעבירה בטילה בששים וכו', ע"י שילמוד אותם יסמכוהו ויסעודוהו לכפות יצרו לשמור כל מצות ה'. מנחם ציון (רימנוב), פ' קדושים

סגולה שלא למות בלי תשובה

מקובל מצדיקי אמת, שיש סגולה שלא למות בלי תשובה, ללמוד כל פירוש אור החיים הק' בפרשיות אחרי קדושים. קימו וקבלו, ח"ב עמ' רנ"ז, בשם הגה"צ ר' חיים הלברשטאם זצוק"ל דומ"ץ סאטמאר (בן הרה"ק מראצפערט זי"ע)

הרה"ק ר' פנחס מקאריץ זי"ע קילס שבת זה

[הרה"ק ר' פנחס מקאריץ זי"ע] קילס את השבוע של פרשת אחרי ופרשת קדושים, כי פרשת אחרי הוא פרשה של יום הכיפורים, ופרשת קדושים יש בה י' דברות דוק ותשכח (ראה ויק"ר פכ"ד), ואיתא בזוהר (עין זח"א עה:): שכל סדרא מנהגת את כל השבוע. אמרי פנחס, פ' אחרי

מעלת קריאת פרשה זו - מפני קריאת יום הכיפורים שבה

בספר פדות קודש (עמ' נ"ג) מביא בשם רבינו [הרה"ק משינאווא זי"ע] על מה שאומרים העולם, שכשנזדמן בשנה שקוראים שמונה פעמים פרשת שמיני (יכול להזדמן רק בחו"ל), סימן שתהא שנה טובה ושמינה, אמר בקשר לזה רבינו, שיותר חשוב כשמזדמן בשנה מעוברת, שקוראים שמונה פעמים פרשת אחרי, מפני הקריאה של יום הכיפורים שבפרשה. דברי יחזקאל החדש, פר' שמיני

געגעוין גדולים ליום כיפור עד כלות הנפש

אאמ"ר [הרה"ק ר' אשר מסטאלין] זצוקל"ה כשהיה קורא בשבת זה פ' אחרי פרשת יום הכיפורים, היה לו געגעוין גדולים על יום הכיפורים כמעט עד כלות הנפש, והיה אומר משל כשרוקחין מרקחת קודם נישואין בשביל הנישואין, טועמין מן המרקחת גם בשעה היא, וכך בשבת זו צריך להתעורר בהתעוררות קדושת יום הכיפורים. בית אהרן, פרשת אחרי דף ק"ב

קריאת פרשת מיתת בני אהרן - כפרה לחטאים

ועל דא פרשתא דבני אהרן ביומא דכפורי קרינן לה למהוי כפרה לחוביהו דישראל, אמר קודשא בריך הוא אתעסקו במיתתהו דצדיקיא אלין ויתחשב לכו כאלו אתון מקרבין קרבנין בהאי יומא לכפרא עלייכו, דתנינן כל זמנא דישראל יהוה בגלותא ולא יקרבון קרבנין בהאי יומא ואינן תרין שעירין לא יכלין לקרבא יהא להו דכרנא דתרי בני אהרן ויתכפר עלייהו. [תרגום: ועל כך קורים את פרשת בני אהרן ביום הכיפורים, שיהיו כפרה לחטאי בני ישראל, אמר הקב"ה, תלמדו במיתת צדיקים ויהיה נחשב לכם כאילו אתם מקריבים קרבנות ביום זה, ששנינו שכל זמן שיהיו בני ישראל בגלות ולא יקריבו קרבנות ביום זה וגם שני השעירים לא יוכלו להקריב, יזכירו את בני אהרן ויהי להם כפרה.] זוה"ק פרשת אחרי מות דף נז:

הקב"ה אומר וסר עוונך וחסאתך תכופר, ועליו כתוב יראה זרע יאריך ימים

ביומא דא קורין אחרי מות שני בני אהרן, דישמעון עמא ויצטערון על אובדהו דצדיקיא ויכפר להו חוביהו, וכל דמצטער על אובדהו דצדיקיא או אחית דמעין עליהו, קב"ה אכרזי ואומר סר עונך וחסאתך תכופר, ולא עוד אלא דלא ימותו בניו בימיו, ועליה כתוב יראה זרע יאריך ימים. [תרגום: קוראים ביום זה אחרי מות שני בני אהרן, כדי שישמעו העם ויצטערו על מיתתם של צדיקים ויתכפרו חטאיהם, וכל המצטער על פטירתם של צדיקים או אם מוריד דמעה עליהם, הקדוש ברוך הוא

נציב הגיליון

זכות הדפסת הגיליונות בארה"ק לע"ג הרה"ק ר' אברהם יוסף ב"ר דוד ז"ל בערנשטיין נדבכת בנו הר"ר יום טוב ליפא הי"ד

קרעו שערי שמים

לדפואת התינוק שמנא אצלו את המחלה הנוראה ה"י משה חיים בן מרים רחמה לרפואה שלימה בתוך שאר חולי ישראל וכן א-ל כביד לא יאמס תפילת רבים

זכות הפצת הגליונות

נתנדב לעילוי נשמת הגאון הקדוש רבי הלל ב"ר ברוך בענדיט זי"ע מקאלאמיא נדבכת נכדו הרב עקיבא שלזינגר שליט"א לדיגל היארצייט החל ביום י"א אייר

"קול עבודת הלב"

מערכת שיחות ודרשות מורינו הגה"צ שליט"א בארה"ק: 04-3011011 בארה"ב: 1518-329-9225

כל הזכויות שמורות

י"ל ע"י קהל עבודת הלב רחוב דובב מישרים 2, פת"ק ירושלים תובב"א

לכל עניני הגיליון, להערות והארות, ניתן לפנות

בארה"ק: 077-449-4795 בארה"ב: 1347-915-6561 לקבלת הגיליון במייל: gilyonneimos@gmail.com